

בס"ד ז' אב התשע"ו

**לכבוד ידידי וחביבי ליש ולביא הג"ר חי"א
תמרי שליט"א**

אודות שאלתו בזוג שחיים יחדיו ללא חופה וקידושין, ובחמלת ה' עליהם התחילו להתחזק, ורוצים לשמור על טהרת המשפחה, אך דא עקא שאינם מוכנים בשום אופן להתחתן ע"י חופה וקידושין עד שיעברו ו' חדשים ויותר.

והנה נודע כי אין האשה נחשבת כאשת איש אלא על ידי קידושין שנתקדשה כראוי, אבל אם בא עליה דרך זנות שלא לשם קידושין אינו כלום. וי"א דלוקה משום לאו דלא תהיה קדשה, והיא זונה האמורה בתורה. ואמנם רוב הפוסקים ס"ל דאין זה אלא במוכנת לזנות לכל מי שירצה, אלא דעובר בעשה, דאין אדם רשאי להיות עם אשה בלא קידושין. וכמבואר באה"ע סימן כו.

טבילה לפנויה החיה עם איש זר

ודבר פשוט הוא שאם היא גדולה בשנים עד שיש לה וסת חייב כרת הבא עליה, והיא ערוה ככל העריות דהרי ראתה נדה ולא טבלה, כדכתיב ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' ונכרתו שניהם, ואין חילוק באיסור נדה בין פנויה לאשת איש, וכמבואר בשו"ת הריב"ש (סימן תכה), שנשאל האם איסור נידה נוהג גם בפנויה. והשיב, שדבר פשוט הוא שנוהג בה, והאריך בדבר, וכתב, שהטעם שלא תקנו טבילה לפנויה, כדי שלא יבואו לידי מכשול בהסתלק ממנה איסור נידה החמור. והו"ד בבית יוסף (יו"ד סו"ס קפג).

ועדיין יש מקום לדון, האם באופן שכבר חיה הפנויה באיסור עם איש זר, אזי יש להתיר לה

לטבול כדי להצילם מאיסור נידה החמור, או דלמא יש לומר בזה "הלעיטהו לרשע וימות" (ב"ק טט.), ולכן אין להתיר לה לטבול ולעבור בכך על תקנת הריב"ש.

וכבר הראתי לכת"ר מש"כ בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"א סימן נה), שבשום אופן אין להם לצדיקי ומנהיגי הדור והקהל לבוא בצדקות להציל יחיד או יחידים רבים מעברות חמורות שעוברים עליהם בזדון, תמורת ויתור אות אחת מהתורה. ולא רק שלא לתת רשות מפורשת על כך, אלא אפילו לא תמורת העלמת עין מזה. והביא שם תשובת הגר"ש קלוגר שכתב: כללא דדינא, היכא דאם נעשה לו תקנה לעבירה אחת, סוף סוף עדיין יעבור אחרת, והתקנה תהא רק שבשעה שיעבור על עבירה אחת, לא יעבור עוד על השניה, בזה אמרינן כיון שיעבור על אחת בשעה ההיא, ויהא רשע באותה שעה, אין אנו אחראים לו שלא יעשה עוד אחרת עמה, אלא "הלעיטהו לרשע וימות" ויעשה גם השניה. ע"כ.

ומדבריו אתה למד, שגם בנידון דידן אין לעשות תקנה שתטבול הפנויה, כדי להצילם מאיסור נידה, מפני שעדיין רובץ עליהם איסור אחר של חיי אישות ללא חופה וקידושין כדת משה וישראל, ולכן אמרינן הלעיטהו לרשע וימות.

וכבר כתב בשו"ת יביע אומר (חלק א עמוד קו), שלא עלה על דעת מאן דהוא להתיר לבתולות בזמן הזה לטבול במקוה טהרה כדי שלא יכשלו בעוון נידה החמור וידונו בפנויה גרידא, דלא חששו חז"ל לתקנת הפושעים כי אם להציל את החרדים לדבר ה', כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם, ופושעים יכשלו בם. ע"כ. [ואף שכתב זאת

לגבי הצעירים שנכשלים בעריות, לכאורה יש לומר דהוא הדין לזוג שחיים יחד, מפני שלא חששו חז"ל לתקנת הפושעים כמבואר שם].

וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וכמבואר בספר ואין למו מכשול חלק ה'.

אלא שבנידון דידן מוכנים בני הזוג להתחתן ע"י חופה וקידושין במעמד מצומצם של אנשים, אך ורק בתנאי שבעוד ו' חדשים יערכו שוב חופה וקידושין עם שבע ברכות ברוב עם, זאת בעיקר מטעמי בושח למשפחה וכו'.

והנה הדבר פשוט שלא יתכן לברך שוב שבע ברכות, רק כדי לעשות רושם על האורחים. אולם ישנה אפשרות אחרת, והוא שמתחילה יעשו חופה וקידושין שלא בעשרה, ולא יברכו שום ברכה, וכעבור ששה חדשים יעשו חופה וקידושין למראית העין, ושם יברכו את כל הברכות. וכפי שנבאר:

לפנינו ג' ספיקות הטעונים בירור, א. לכאורה גם אם יעשו חופה וקידושין, הרי אמרו במסכת כלה "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה" (ועי' רש"י כתובות ז:). ב. האם מותר לברך שבע ברכות אחר שבעת ימי המשתה. ג. אם יש חשש לקדש אשה פעמיים. וזה החלי בס"ד.

פירוש "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה"

א. בבית יוסף (אה"ע סימן סב) הביא תשובת הרשב"א על עיר שאין בה עשרה בני אדם בברכת נשואין, ואי אפשר להביא שם ממקום אחר, והשיב ברכת חתנים אינה בפחות מעשרה. ושוב הביא מש"כ בכתבי מה"ר איסרלן בשם תשובת המיימוני דאין ברכות מעכבות דיעבה, דמסתברא דכלה בלא

ברכה אסורה לבעלה כנדה היינו בלא חופה, אלא דנקט בלא ברכה לפי שעושין ברכה בשעת נישואין; וכי תעלה על דעתך, אם אין במדינה עשרה שלא תנשא אשה משום דברכת חתנים בעשרה!? עכ"ל. וכתב על דבריו, אין דבריו נראין, דמה טענה היא זו, דאין הכי נמי שאם אין שם עשרה שלא תנשא אשה, ואין זה אלא כמכריע הדבר בעצמו. עכ"ל ב"י.

וכתב עליו בדרכי משה (אות ח): ואין דבריו נראין, אלא אין הברכות מעכבות. ומיהו לכתחילה יש לזהר ולהדר אחר עשרה. עכ"ל.

ובבית שמואל (סימן סב סק"ד) הבין שדעת הב"י כהרשב"א, ולדעתם אין לעשות נישואין אא"כ יש שם עשרה לברכת חתנים.

והב"ח תמה על דבריהם וכתב, וכי יעלה על הדעת שמשום ברכה שאינה אלא תקנת חכמים ואינה מעכבת, לא תנשא אשה ויבטל מצות עשה דאורייתא דפרו ורבו. ואע"ג דבכתובות (ז.) נפקא לן ברכת חתנים מקרא, כבר כתבו התוס' שם: דאסמכתא בעלמא היא.

והביא ראיה לדבריו מלשון הרמב"ם (פ"י מהל' אישות ה"ו): המאיר את האשה ובירך ברכת חתנים ולא נתיחד עמה בביתו עדיין ארוסה היא שאין ברכת חתנים עושה הנישואין אלא כניסה לחופה. אירס וכנס לחופה ולא בירך ברכת חתנים הרי זו נשואה גמורה וחוזר ומברך אפילו אחר כמה ימים. ע"כ.

ומוכח מדברי הרמב"ם שאין הברכות מעכבות, ואם אין במדינה עשרה, יכול לכנסה עכשיו בלא ברכות ולברך אח"כ. וכ"כ הרדב"ז בתשובה (ח"א

התרומת הדשן, אין כוונתו לדחות את דינו, דגם הב"י מודה דאין מעכב הנישואין מפני זה, ורק על מש"כ בתרומת הדשן להוכיח כן מסברא דאטו אם אין עשה בעיר לא תנשא, אהא כתב הב"י די"ל דאין הכי נמי, אבל לדינא מודה דאין לעכב הנישואין מפני זה. וכ"כ בשדי חמד (מערכת ברכות סימן ג אות ו). וזכה לכוין לדבריהם בשו"ת משפטי עוזיאל (חאה"ע סימן סב).

ועי"ע בשדי חמד הנ"ל, שדחה מש"כ בשו"ת ויקרא אברהם (אה"ע סימן יא) בדעת כמה פוסקים ראשונים ואחרונים דברכות מעכבות, וכתב עליו שאין מדבריהם שום הכרח, ואדרבה דעת רוב הפוסקים שאין הברכות מעכבות בדיעבד. עיי"ש.ב. וכן פסק הגרי"ח בבן איש חי (פרשת שופטים אות יד). עי"ש.

ולפיכך בנידון דידן דהוי שעת הדחק, ושעת הדחק כדיעבד דמי (עי' ב"י או"ח סי' נח ושדי חמד קונטרס הכללים מערכת הד' אות נט, ס, סא), לכאורה יש להורות שיתחתנו בחופה וקידושין ללא עשרה, ויברכו אח"כ כשיזדמן להם עשרה.

אכן ראיתי בשו"ת היכל יצחק (אה"ע ח"ב סימן כח) שכתב ג"כ להקל בזה שבעת הדחק גדול, אך סיים שספק גדול הוא אם מותר לנו להורות שלא כתקון חז"ל כדי להצילו מהאיסור החמור של חיי אישות ללא חופה וקידושין, ולהתעסק עמו בזה. ובפרש שיש לחוש דנפיק מיניה חורבא, ויפרצו גדרן של ראשונים. אך מאידך גיסא קשה הדבר שחיים במצב כזה פרוץ, ועוברים איסורים בכל יום וכו'. עי"ש.

ושוב ראיתי מש"כ גאון עוזנו מרן הגרע"י זצ"ל

סימן שעב) בדעת הרמב"ם, אלא שהרדב"ז סותר עצמו בחלק ו' (סימן ב' אלפים שכו). וצ"ע.

וכ"כ עוד בספר בירור הלכה (אה"ע סימן נה), ובשיעורי הגר"ד פוברסקי (כתובות ב. סימן ה'), בדעת הרמב"ם שלא הזכיר כלל לשון "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה", ורק בפרק י' מהל' אישות כתב, דארוסה אסורה לבעלה ואחר נישואין מותרת לו, ולא נזכר כלל דין ברכה להיתר או לאיסור. עי"ש.

אלא שלפי דבריהם יסתרו דברי מרן הש"ע אהדדי, שבש"ע (סימן נה ס"ג) פסק כהרמב"ם, שמשמעות דבריו שאין הברכות מעכבות, ובב"י סימן סב פסק כהרשב"א שברכות מעכבות.

ומצאתי ביד המלך (הלכות אישות פ"י ה"ה) שחלק על פירוש הב"ש בדברי הרשב"א וז"ל: ולא ידעתי מה ראייה יש משם, דהרשב"א נשאל שם על מקום שאין שם עשרה אם מברכים ברכת חתנים בפחות מעשרה, והשיב דברכת אשר ברא היא בכלל ברכת נישואין ואינה בפחות מעשרה. אבל מעיכוב של עיקר הנישואין בשביל הברכה, מזה לא הזכיר הרשב"א כלל, ואדרבה מתשובה זו משמע דעל גוף הנישואין לא נשאל הרשב"א, דהיה הדבר פשוט שבאין שם עשרה יעשו הנישואין בלא ברכה, אלא שנסתפקו אם יכולים לברך אשר ברא בלא עשרה, וע"ז השיב דגם אשר ברא לא יברכו בפחות מעשרה, ומשמעותו שיעשו הנישואין ולא יברכו כלל.

ובשו"ת נחלת שבעה ח"א (סימן יב במחודשים אות יא) כתב דאף הב"י בעצמו לא נתכוון לומר שלא תנשא כשאי אפשר למצוא עשרה, דזה לא נזכר בתשובות הרשב"א, ומש"כ הב"י לדחות דברי

וכן דעת רוב הפוסקים שברכה שאינה צריכה אסורה מדרבנן, וכמ"ש מרן החיד"א בפתח עינים (ברכות כ:).

ותחזינה עינינו למרן גאון עוזנו זצ"ל בשו"ת יביע אומר ח"ח (יו"ד סימן לב) שדן בבעלת תשובה שהפילה את ולדה לפני שחזרה בתשובה, ולאחמ"כ התחתנה עם בן תורה ולידה לו בן זכר, והוא רוצה לקים מצות פדיון הבן כהלכת גוברין יהודאין. וכתב להקל שלא לגלות לבעל את כל הקורות לאשתו קודם הנישואין, מחשש להפרת שלום הבית, אע"פ שהבעל יכשל באמירת ברכות לבטלה. עי"ש באורך וברוחב. ועי"ע בשו"ת בנין אב ח"ב (סי' נד-נה) להגאון הראש"ל רבי אליהו בקשי דורון יבדל"ח.

וכ"ש בנידון דידן, שאינו אלא ספק ברכה לבטלה, ויש כאן בושא גדולה למשפחה וכו'.

אם יש חשש לקדש אשה פעמיים

ג. והנה בש"ע (אה"ע סי' לו ס"ו) כתב: מי שקידש ע"י שליח לא יקדש פעם אחרת בשעת חופה, שלא להוציא לעז על הקידושין הראשונים, שיאמרו אין קידושי שליח כלום. ע"כ.

ומאידך בסימן לד בהגה כתב: אפילו קידש אשה מזמן ארוך, מברכין ברכת אירוסין תחת החופה, וי"א דחוזר ומקדש אותה תחת החופה, כדי שיהיו הקידושין סמוכין לברכה. ע"כ. ומקורו בתשובת הריב"ש (סימן פב).

ובבית שמואל (סימן לד סק"ה) כתב ליישב, דאפשר דקידושין ע"י שליח חיישינן טפי שיאמרו קידושין ע"י שליח לאו קידושין הם. עכ"ל.

ועי' באבני מילואים (סק"א) שחילוק זה מבואר

בשו"ת יביע אומר ח"ב (אה"ע סימן ו') וצידד להחמיר בדבר. עי"ש"ב. ועי"ע בספר אהלי שמעון (אה"ע סימן יא) ובספר משוש חתן (בירורי חו"ק סימן ד).

ואולי יש לסמוך על חבל הפוסקים הנ"ל, במקום שעת הדחת כשלנו, להציל את הזוג מחיי איסור. אך כאמור מצד שני יש לחשוש לפריצת גדר, אא"כ יסכימו עימי מורי ההוראה.

שבע ברכות אחר שבעת ימי המשתה

ב. ואמנם דעת מהרש"ל שאחר שבעת ימי המשתה שוב אי אפשר לברך, אך מדברי הרמב"ם בפרק י' (הלכה ו') ומרן הש"ע (אה"ע סימן נה ס"ג) משמע שאפשר לברך אפילו אחר זמן רב, וכמ"ש הב"ח (סימן סב) והערוך השלחן (שם סעיף יב).

ואע"פ שלכאורה י"ל בזה סב"ל, בנידון דידן שיש חשש בזיון למשפחה וכו', גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, דהיינו לאו דלא תסור, וכדאיתא בברכות יט: וכן פסקו הרמב"ם (פ"י מהל' כלאים ה"ט), והטוש"ע (יו"ד סימן שג).

ואמנם דעת הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סימן קה) ומרן הש"ע (סו"ס רטו) נראה דס"ל דאיסור ברכה לבטלה מדאורייתא. אולם אין זה דבר ברור, ומצינו לכמה אחרונים שהבינו גם בדעת הרמב"ם ומרן שאין איסור ברכה לבטלה אלא מדרבנן. וכמ"ש בשו"ת זרע אמת (סימן א'). וכ"כ השדי חמד (מערכת ב' כלל קטו).

ומ"ש בברכות (לג.) כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא", אינו אלא אסמכתא בעלמא, וכמ"ש התוס' (ר"ה לג.) בשם ר"ת.

להדיא בתשב"ץ הובא במהרי"ק (שורש קע), וכתב עליו המגיה מן הר"פ ז"ל: ומיהו היכא דקידושין הראשונים היו בלא מנין, יכול לקדש פעם אחרת בשעת נישואין, כדי לברך ברכת אירוסין בעשרה. עכ"ל. ונראה מדבריו דקאי על קידושי שליח, וס"ל דאפילו קידש ע"י שליח, כל שהיה בלא מנין, וצורך בכאן לחזור ולקדש משום הברכה, אין חוששין כלל, וחזור ומקדש, ודוקא היכא דאין צורך כלל אינו חוזר ומקדש. וכמבואר כ"ז בפתחי תשובה (סימן לד ס"ק ז').

ואמנם בשו"ת פרי הארץ ח"ג (אה"ע סימן ב') כתב בזה"ל: נודע לעין כל הדריש פיעה"ק ירושלים ת"ו, אשר ישנה הסכמה קדומה בינינו בחרמות ובנידויים ובכל תוקף מקדושים אשר בארץ המה, שלא לקדש שום בת ישראל טרם עת הנישואין בתוך תחומה של עיר, וכל העובר על זה לקדש בקרב הארץ הרי הקידושין ההם מופקעים ועומדים, ואפילו שיהיו במאה עדים אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, והרי הוא נלכד ברשת נח"ש וכו'. עכ"ד.

וכ"כ בשו"ת אדמת קודש ח"א (אה"ע סימן לט) שהוא חרם עולמי שלא לקדש אשה אלא בשעת החופה. עי"ש.

והובאו דבריהם בשו"ת יביע אומר ח"ד (אה"ע סימן ה' אות י') ובשו"ת הראשון לציון ח"ב (סימן ח' עמ' תיד).

אולם בנידון דידן, שאינו מקדשה אלא בשעת החופה, ורק את הברכות יברכו לאחמ"כ, ושוב יקדשה רק למראית העין, על זה לא מצאנו בפוסקים לא חרם ולא שמתא.

בכל האמור לעיל דנתי בפני הרה"ג ר' יצחק סעליד שליט"א והסכים עימדי.

כ"ז כתבתי בקצרה, ואבקש מכת"ר שיעיין בדברים, ואם יסכים להורות כן, אף ידי תיכון עימו.

בברכת התורה,

אליעזר בוטון